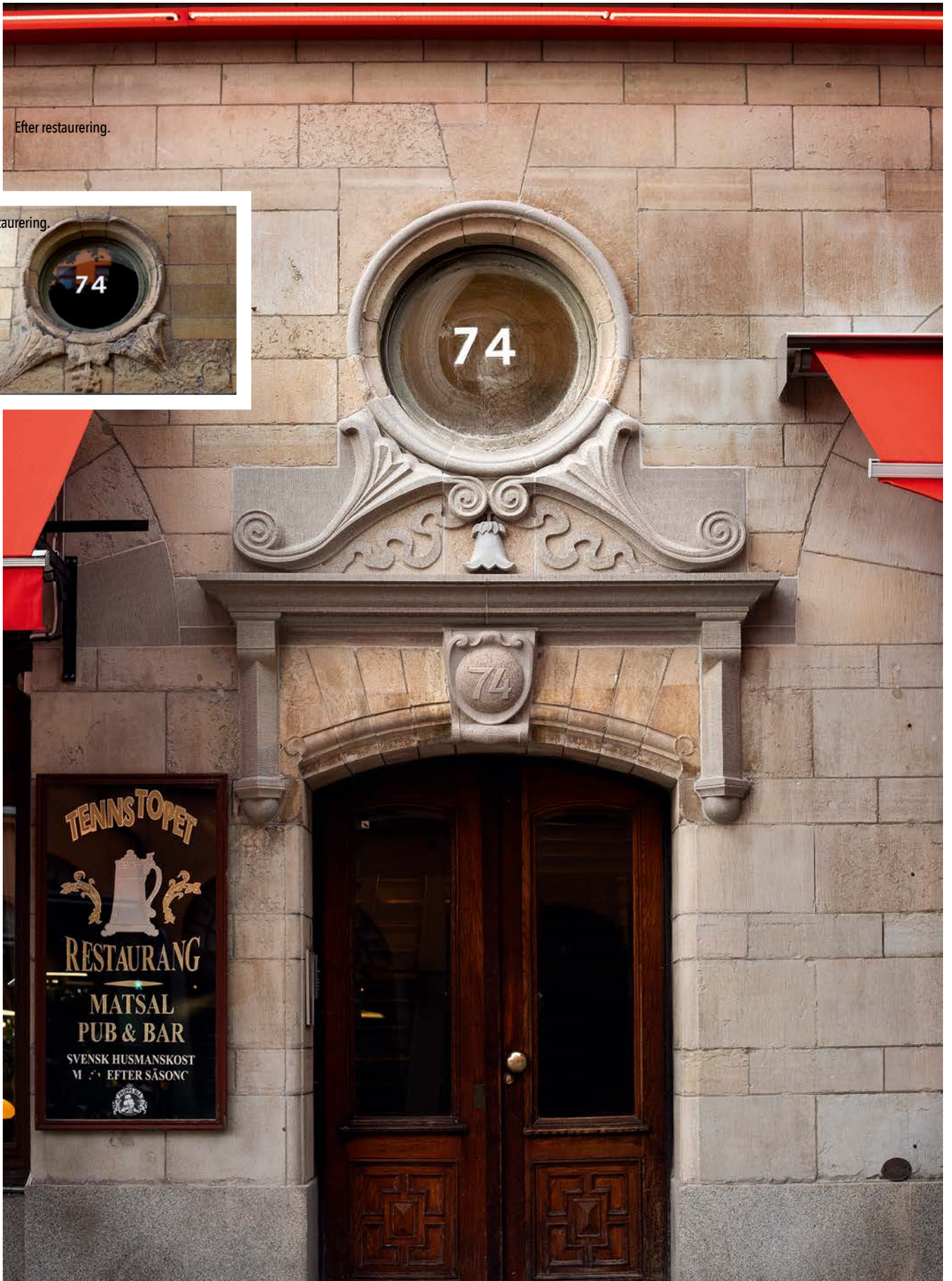

Efter restaurering.

Före restaurering.

Varsam hantering

Klassiska Stockholmskrogen Tennstopet har nyöppnat efter en omfattande restaurering. Den nyproducerade kalkstenen från Borghamn är trogen historien, men försöker inte skyla över vad som är nytt och gammalt.

TEXT **PETER WILLEBRAND** FOTO **ANNA RUT FRIDHOLM**

I början av november i år invigde klassiska restaurang Tennstopet, i fastigheten Snöklockan i korsningen Dalagatan/Odengatan, sin nya bakficka Tennstopet Grill.

Arbetet med den nya delen påbörjades i slutet av förra året, i samband med att fastighetsägaren Folksam inledde ett stambyte.

Restaurangen stängde dagen före julafton 2019 med planen att åter öppna i april 2020, men öppnandet sköts fram ett halvår på grund av rådande pandemi. Under tiden som restaurangen har varit stängd har även ett större arbete med att restaurera den befintliga delen av fastigheten pågått, både interiört och exteriört.

Bottenvåningens fasader, utförda av massiva stenelement av kalksten, har restaurerats. Delen närmast gatuplanet består av sockelelement av granit. Avancerade skulpturala stenarbeten förekommer dels i ett flertal entrépartier, dels som dekorativa inslag i arkitekturen.

Att vittrade och skadade stenelement byts ut och lagas är inte ovanligt för en fastighet liknande Snöklockan, som uppfördes under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal. Vid den tiden användes ofta Närkekalksten i Stockholm, men

eftersom stenen inte längre bryts har gråbrun Borghamnskalksten från tälten i Hovanäset i Östergötland fått ersätta.

– Borghamnskalkstenen har en likhet i både utseende och bearbetbarhet. Dessutom har den ypperliga tekniska egenskaper, och en leverantör som har en industriell kapacitet och ett genuint hantverkskunnande, säger Jan

Anders Brundin, sakkunnig projektör och projektledare med ansvar för alla stenarbeten.

Restaurang Tennstopets anor går tillbaka till 1800-talet. Den första adressen var kvarteret Rosenbad, men efter en rivning flyttade restaurangen år 1895 till Vattugatan i Klarakvarteren, med sina många tidningsredaktioner. Där inleddes den era som gav restaurangen dess klassiska rykte som stamlokal för dåtidens konstnärer, författare och journalister. Till stamgästerna räknades bland annat Slas, Pär Rådström och Vilhelm Moberg.

År 1965 var det dags för nästa flytt. Skälet var den så kallade Norrmalmsregleringen, då stora delar av de gamla Klarakvarteren revs. Nya adress blev Dalagatan 50, där restaurangen har legat sedan dess. Dåvarande källarmästaren och ägaren Gunnar Wiberg såg till att plocka med sig så mycket som möjligt av både inredning och skyltning för att bibehålla samma känsla som tidigare. Bland annat fick han med sig den klassiska skylten "Källaren Tennstopet – Restaurang", med tillhörande tennstop som fortfarande hänger över entrén.

– Det är förstås speciellt att jobba med en kulturhistorisk miljö med så många anor och minnen. Men Snöklockan huserar också en en lång rad andra verksamheter som gör Odenplan till mer än en knutpunkt i läns- och lokaltrafiken. Här finns plats för kultur, handel och sociala träffpunkter, säger Jan Anders Brundin.

Snöklockan och Tennstopen är också omgiven av andra klassiska stockholmsbyggnader som Gustaf Vasa kyrka, Vasaparken med Eastmaninstitutet och Sven Harrys museum, Judiska museet, restaurang Wasahof och Observatorielunden med Stadsbiblioteket.

– Stenarbetena i Snöklockan är en ryggrad i upplevelsen av en klassisk byggnad i en klassisk omgivning, sammanfattar Jan Anders Brundin.

Han understryker utmaningen i uppdraget, att med modern teknik transformera det genuina hantverket i de omsorgsfulla stenhuggeriarbetena vid entréer, fönsteröppningar, burspråk och ramfackverk till nyskapade stenarbeten som ”inte förlorar i detaljrikedom och expressionism”.

– Trots 50 år i branschen kan jag känna en rysning längs ryggraden och en upprymdhet över uppgiften.

En återkommande diskussion inför renoveringar av äldre naturstensarbeten är om man ska renovera med ”varsam hand” och bevara så mycket som möjligt, eller om man ska byta trasigt material mot nytt friskt.

– Förespråkare för det första alternativet menar att byggnadens ursprung ska bevaras och att slitage och skador ska

”Vi har valt att bejaka en restaurering med ny kalksten från Östergötland, utan att dölja vad som är nytt och gammalt.”

betraktas som patina, säger Jan Anders Brundin.

– Förespråkarna för det andra mer ”ingenjörsmässiga” alternativet hävdar att det är fullt tillåtet att till exempel synliggöra skillnaden mellan nytt och gammalt och att renoveringsinsatsen ska ha lång livslängd, låt säga 50 år. Fastighetsägaren ska inte behöva budgetera ett nytt renoveringsprojekt redan efter fem år.

Restaureringar av natursten börjar vanligen med att försöka kartlägga ursprunget. Enligt Jan Anders Brundins erfarenheter saknas ofta dokumentation, och även om man hittar uppgifterna har sannolikt stenbrytningen på den aktuella orten sedan länge upphört.

– För Snöklockan kunde vi med relativt stor säkerhet fastställa att kalkstenen kommer från Närke och inte längre bryts. Ska man då restaurera utan att byta till nytt, enligt den ”varsamma” filosofin, eller byta ut trasigt till nytt, avvikande stenmaterial? I egenskap av ”varsam ingenjör” har vi valt att bejaka en restaurering med ny kalksten från Östergötland, utan att dölja vad som är nytt och gammalt. De nya ytbearbetningarna ser annorlunda ut än de gamla väderbitna. Kanterna är skarpa, inte

raggiga. De utomordentligt förtjänstfulla handarbetena i de dekorativa delarna i beklädnaderna är utförda av skickliga stenhuggare i Borghamn.

Jan Anders Brundin beskriver de utförda arbetena som en ”optimal kombination av insiktsfull inmätning och visualisering, digital maskinteknik för tredimensionell fräsning och sågning, samt hantverksmässig slutfinish efter formhuggning och ytbearbetning”.

– Kom igen 2070 eller så, men då får ni sannolikt hitta en ny stenkonsult. Natursten är för övrigt som en god parfym – man kan njuta av dess doft men alls inte svälja den hel, säger han. ■

Projekt: Snöklockan 6-9, Tennstopen med flera.

Beställare: Folksam Fastigheter via projektledare Newsec AM AB.

Stenkonsult: Jan Anders Brundin.

Stenleverantör: Borghamns Stenförädling.

Stenentreprenör: Valter Eklund Stenentreprenader.